

ลักษณะบัณฑิต

■ อารี วิชาชัย

ในสังคมโลกตั้งแต่อดีตอันยาวนานจนกระทั่งมาถึงสมัยปัจจุบันนี้ เป็นที่รู้จักยอมรับและยกย่องกันโดยทั่วไปว่าผู้ที่ได้รับการศึกษาผ่านการฝึกฝนอบรมมาจนสำเร็จเสร็จสิ้นการศึกษา ตามหลักสูตรเป็นเวลายาวนานน้อย 4 ปี ในระดับอุดมศึกษา ได้รับปริญญาบัตรเป็นเครื่องรับรองคุณภาพแล้วนั้น ท่านเรียกบุคคลนั้นว่า “บัณฑิต” “มหาบบัณฑิต” และ “ดุสิตบัณฑิต” เป็นลำดับ นี่เป็นความเข้าใจกัน โดยทั่วไปในสังคมไทยเราที่ให้เกียรติและนิยม ยกย่องผู้ที่ได้รับหรือได้ผ่านการศึกษามาจนกว่าเป็น “บัณฑิต” แต่ในทางพุทธศาสนาแล้ว ท่านจะเรียกบุคคลที่รู้จักตนเองเรียนรู้ในตัวเองจบแล้ว จนเห็นทุกอย่างถ่องแท้ตามเป็นจริง เป็นผู้เกษมจากโยคะ ไม่มีเวร ไม่มีภัย มีจิตใจสะอาด สว่าง สงบ จะพูด จะทำ จะคิดอะไร ก็ทำพูดคิดแต่สิ่งที่ดีมีประโยชน์ว่า “เป็นบัณฑิต” ดังนั้นในที่นี้จึงใคร่ที่จะแสดงความหมายและคุณลักษณะของบัณฑิตที่สถาบันอุดมศึกษาหน่วยงาน สังคม ประเทศชาติกำลังต้องการตลอดทั้งลักษณะบัณฑิตในทัศนะของพระพุทธศาสนา มาแสดงไว้เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจ เป็นแนวทางแห่งการศึกษาของบัณฑิตและท่านผู้สนใจใคร่รู้ทั้งหลายเป็นลำดับไป

ความหมายของคำว่า “บัณฑิต” คำนี้เป็นภาษาบาลี แปลว่า ผู้รู้ หรือผู้รอบรู้ ได้แก่ ผู้ฉลาดรอบรู้ในตำราวิชาการหรือในศาสตร์สาขาต่างๆ ที่มีอยู่ในโลกนี้ ดังนั้น สังคมจึงยกย่องและให้เกียรติผู้สำเร็จปริญญาสาขาใดสาขาหนึ่งว่าเป็นบัณฑิต คือเป็นผู้รอบรู้ในเรื่องนั้นๆ คำว่ารอบรู้ ก็คือ รู้รอบ รู้

กว้าง รู้ลึก รู้ทุกด้านทุกมุมของเรื่องนั้นหรือสิ่งนั้น ลักษณะการรู้เหล่านี้จะเป็นความหมายของบัณฑิต ซึ่งแปลว่าผู้รู้ ผู้ฉลาด หรือผู้ฉลาดรอบรู้

ลักษณะบัณฑิต หรือบัณฑิตลักษณะที่สังคมประเทศชาติพึงประสงค์หรือต้องการนั้น ในเรื่องนี้พอที่จะสรุปเป็นคุณลักษณะหรือคุณสมบัติหลักได้ 3 ประการ ดังคำขวัญของท่าน รศ.ดร. สมุณทนา พรหมบุญ อธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่ท่านให้ไว้แก่เด็กและเยาวชนไทยในรายการสัมภาษณ์พิเศษในนิตยสารรายสัปดาห์ หนังสือ สกุลไทย ประจำวันอังคารที่ 7 ตุลาคม 2540 ว่า “เก่ง ดี มีสุข” ซึ่งเข้ากับยุคสมัยเป็นอย่างดี จึงขอนำมาฝากไว้เป็นข้อคิดแก่บัณฑิตต่อไป และขออนุญาตขยายความเพิ่มเติมดังนี้

1. เก่ง คือ มีความรู้ดี มีความเก่งกล้าสามารถดี และมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ คิดเป็น ทำเป็น
2. ดี คือ มีความประพฤติ มีจริยธรรม ศีลธรรม และมนุษยธรรมที่ดีเป็นต้น
3. มีสุข คือ มีสติอารมณ์มั่นคงหนักแน่นดี มีมนุษยสัมพันธ์ดี สามารถที่จะทำงานอยู่ร่วมกับผู้อื่นและปรับตัวเข้ากับสังคมสิ่งแวดล้อมได้ดี มีคุณธรรมประจำใจสามารถที่จะดำเนินชีวิตอยู่ได้ในสังคมอย่างมีความสุข

เด็ก และเยาวชน ตลอดจนบัณฑิตที่มีคุณลักษณะเช่นนี้และจะเป็นกำลังอันสำคัญของสังเคราะห์และประเทศชาติได้ในอนาคต

คุณสมบัติเพิ่มเติมของบัณฑิต

1. ภาคภูมิใจในความเป็นไทย
2. รู้จักตนเอง ทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม คิดที่จะทำให้มากกว่าคิดที่จะรับ มีความเสียสละ
3. รู้จักการคิด คือ วิเคราะห์ แยกแยะ และสังคมสิ่งต่างๆ เช่น ผิด-ถูก ชั่ว-ดี ในเรื่องราวข่าวสารต่างๆ ได้ดี และถูกต้อง
4. รู้จักนำเอาหลักธรรมในศาสนามาใช้ในชีวิตได้
5. รู้จักนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้ดี

สำหรับคุณสมบัติตามที่กล่าวมาทั้ง 5 ประการนี้เป็นคุณสมบัติเสริมที่เพิ่มเติมเข้ามาสำหรับประกอบคุณสมบัติหลัก 3 ประการ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น ควรที่บัณฑิตจะพัฒนาสร้างสรรค์ให้เกิดให้มีขึ้นในตนเองด้วย

คุณสมบัติของบัณฑิตที่หน่วยงานต้องการ

สำหรับคุณสมบัติหรือคุณลักษณะของบัณฑิตที่หน่วยงานทั้งของราชการและเอกชนมีความต้องการนั้น พอจะสรุปได้เป็น 2 ประการใหญ่ๆ ดังนี้ คือ

1. เป็นบัณฑิตที่ดี ได้แก่ บัณฑิตที่มีคุณลักษณะดังต่อไปนี้คือ

- 1.1 เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรม
- 1.2 มีความซื่อสัตย์
- 1.3 มีความรับผิดชอบ
- 1.4 มีความมั่นคงทางอารมณ์
- 1.5 มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
- 1.6 มีความเสียสละเพื่อส่วนรวม
- 1.7 มีความขยันหมั่นเพียร
- 1.8 มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

2. เป็นบัณฑิตที่เก่ง ได้แก่ บัณฑิตที่มีคุณลักษณะดังนี้ คือ

- 2.1 มีความรู้ดี
- 2.2 มีความสามารถดี

- 2.3 มีความคิดริเริ่มดี
- 2.4 กล้าพูดแสดงความคิดเห็น
- 2.5 กล้าเขียนแสดงความคิดเห็น
- 2.6 เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี
- 2.7 มีความสามารถในการทำงาน

เป็นกลุ่ม

ทั้งหมดที่กล่าวมานี้เป็นคุณลักษณะของบัณฑิตที่หน่วยงานต่างๆ ทั้งทางราชการและเอกชนต้องการที่จะรับเข้าไปทำงานในหน่วยงานของตน

สำหรับลักษณะบัณฑิตตามที่คณะของพุทธศาสนานั้นจะขอนำมากล่าวไว้เพียงสังเขป เพื่อเป็นข้อสรุปของบทความเรื่องนี้เลยในขณะเดียวกันเพราะลักษณะของบัณฑิตตามที่คณะของพระพุทธ-ศาสนานั้น พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงไว้มากมายหลายที่หลายแห่ง ไม่สามารถจะนำมาแสดงไว้ในที่นี้ได้ทั้งหมด จึงขอนำมาแสดงไว้เฉพาะบทที่เห็นว่าสำคัญและเหมาะสม เพื่อเป็นแนวทางแห่งการศึกษาของผู้ใคร่รู้ทั้งหลาย

สำหรับลักษณะของบัณฑิตหรือคนดีในทางพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสไว้เพื่อสอนชาวโลก มีอยู่ 7 ประการ ผู้ที่จะได้ชื่อว่าเป็นบัณฑิตนั้นจะต้องประกอบไปด้วยคุณสมบัติทั้ง 7 ประการเหล่านี้ คือ

1. ผู้ที่เป็นบัณฑิตนั้นจะต้องรู้จักเหตุ
2. ผู้ที่เป็นบัณฑิตนั้นจะต้องรู้จักผล
3. ผู้ที่เป็นบัณฑิตนั้นจะต้องรู้จักตน
4. ผู้ที่เป็นบัณฑิตนั้นจะต้องรู้จักประมาณ
5. ผู้ที่เป็นบัณฑิตนั้นจะต้องรู้จักกาล (กาลเทศะ)
6. ผู้ที่เป็นบัณฑิตนั้นจะต้องรู้จักสังคม
7. ผู้ที่เป็นบัณฑิตนั้นจะต้องรู้จักบุคคล

ในช่วงท้ายสุดของบทความเรื่องนี้จึงใคร่ที่จะนำข้อสรุปลักษณะของบัณฑิต หรือคนดีที่สมบูรณ์แท้จริงตามที่คณะของพระพุทธศาสนา มาแสดงไว้ให้ท่านทั้งหลายได้เห็นอย่างชัดเจน เป็นลักษณะสำคัญสั้นๆ 3 ประการดังนี้คือ

1. บัณฑิตจะคิดอะไรก็จักจะไม่คิดในสิ่งที่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น
2. บัณฑิตนั้นจะพูดอะไรก็จักจะไม่พูดในสิ่งที่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น
3. บัณฑิตนั้นจะทำอะไรก็จักจะไม่ทำในสิ่งที่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

ลักษณะหรือคุณสมบัติทั้ง 3 ประการนี้ เป็นหัวใจของบัณฑิต หรือเป็นหลักสูตรคนดีที่แท้จริงในทางพุทธศาสนาผู้ที่มีคุณลักษณะตามที่กล่าวมาแล้วนี้ ก็จะได้ชื่อว่าเป็นบัณฑิตที่แท้จริง

เอกสารอ้างอิง

คุณูปมาจารย์ (สิริจันโท จันทร), พระอุบาลี, **บัณฑิตลักษณะ**. วัดบรมนิวาส, กรุงเทพฯ, 2504.

บัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน**. 2493.

ปิ่น มุกข์กันต์, พันเอก, **พุทธศาสตร์ ภาค 3**. มหามกุฏราชวิทยาลัย, กรุงเทพฯ, 2535 : 216.

สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ส.ร., **1 ใน 84,000**. กรุงเทพฯ, 2521.

บทสัมภาษณ์พิเศษ รศ.ดร. สุมณฑา พรหมบุญ. **กับความหวังเด็กไทย “เก่ง ดี มีสุข”**. สกุลไทย, 43(2242), 7 ตุลาคม 2540.